

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การสร้างเสริมชุมชนผู้ถือพ้อเพียงของประชาชน ตำบลเชียงงา อำเภอ บ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดประเด็นในการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นฐานความคิดและสร้างกรอบคิดในการวิจัย โดยกำหนดประเด็นในการทบทวน ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 - 1.2 แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ของชุมชน
 - 1.3 แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือ
 2. ข้อมูลทั่วไปของ ตำบลเชียงงา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
 3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 4. กรอบแนวคิดในการวิจัย
- สำหรับรายละเอียดในแต่ละประเด็น มีดังนี้

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

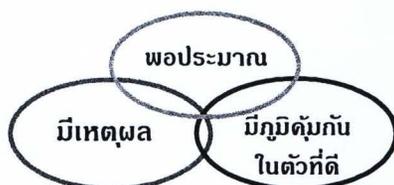
แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficient Economy)

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดยาวนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งเป็นปรัชญาที่แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ใน

การวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ทางสายกลาง

เงื่อนไขความรู้

(รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง)

เงื่อนไขคุณธรรม

(ซื่อสัตย์สุจริต สติปัญญา ขยันอดทน แบ่งปัน)

นำไปสู่

ชีวิต/เศรษฐกิจ/สังคม/สิ่งแวดล้อม

สมดุล/มั่นคง/ยั่งยืน

ภาพ 1 ภาพประกอบคำอธิบายสามห่วงสองเงื่อนไขของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตั้งที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ ร่วมกันประมวลและกลั่นกรอง พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่เป็นแนวทางในการปฏิบัติ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ ความว่า “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้

ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้าน วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นหลักการดำเนินชีวิต การทำงาน การบริหาร การพัฒนา รวมถึง การดำเนินกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ ที่เน้นแนวทางสายกลางยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี ภายใต้เงื่อนไขความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และเงื่อนไข คุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความเพียร ขยันอดทน และการแบ่งปัน

กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2546) ได้กล่าวถึงระดับของการปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 3 ระดับ คือ ลำดับแรก ความพอเพียงในระดับครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่พึ่งพาตนเองได้อย่างมีความสุข ทั้งทางกายภาพและทางใจ สามารถดำเนินชีวิตได้โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมทั้งไม่เป็นหนี้หรือมีภาระด้านหนี้สินของตนเองและครอบครัว แต่สามารถหาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองได้โดยที่ยังมีเหลือเป็นส่วนออมของครอบครัวด้วย ลำดับสอง ความพอเพียงในระดับชุมชน คือ เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกจากแต่ละครอบครัวในชุมชนมีความพอเพียงในระดับครอบครัวก่อน ที่จะรู้จักรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น บริหารจัดการปัจจัยต่าง ๆ เช่น ทรัพยากร ภูมิปัญญา หรือศักยภาพของสมาชิกในท้องถิ่น ที่มีอยู่ สามารถนำไปใช้ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและสมดุล เพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่พอเพียงของชุมชนโดยรวมในที่สุด ลำดับสาม ความพอเพียงในระดับสังคม เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชุมชนหลาย ๆ แห่งที่มีความพอเพียง มาร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญาและร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชน ให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

สามารถสรุประดับของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 3 ระดับ เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ หาระดับของความพอเพียงของปัจจัยพื้นฐานของประชาชนตำบลเชียงงา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี คือ ระดับแรก เศรษฐกิจพอเพียงในระดับครอบครัว หมายถึง ความสามารถในการใช้ ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อสนองความต้องการด้านปัจจัยสี่อย่างไม่เดือดร้อน และพอเพียงสำหรับทุกคนมีความเป็นอยู่อย่างประมาทตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ และทำให้เกิดความสมดุล เมื่อเกิดความสมดุลก็เป็นปกติไม่เดือดร้อน ระดับที่สอง เศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน หมายถึง

เมื่อประชาชนมีความพอเพียงในระดับบุคคลแล้ว จึงขยายความไปสู่ความสามารถของชุมชนในการใช้ทรัพยากร ความต้องการด้านปัจจัยสี่เพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ โดยมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรในกลุ่มที่มีภูมิศาสตร์ใกล้เคียงกัน และระดับที่สามเศรษฐกิจพอเพียงในระดับสังคม หมายถึง ความสามารถ การรวมกลุ่มของชุมชน หมู่บ้าน ตำบล ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญาและร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ของชุมชน

การเรียนรู้ นับเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับสติปัญญาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้สูงขึ้น ในอดีตครอบครัวและชุมชนมีบทบาทสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ให้กับสมาชิกในชุมชน ทั้งการอบรมปลูกฝังวินัยและพฤติกรรมที่พึงปรารถนาให้แก่เด็กและเยาวชน และการถ่ายทอดวิชาความรู้ที่ใช้ในการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ที่เรียกว่าการถ่ายทอดวัฒนธรรม (เสนห์ จามริก, 2541, 30) แต่เมื่อการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนได้รับความนิยมมากขึ้น ประกอบกับการที่คนในชุมชนส่วนใหญ่มีความเชื่อว่า โรงเรียนจะทำหน้าที่ตอบสนองการพัฒนาอาชีพและปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ ครอบครัวและชุมชนจึงค่อย ๆ ลดบทบาทในการสร้างเสริมการเรียนรู้ให้กับสมาชิกในชุมชนลง

ลักษณะของการเรียนรู้ในชุมชน

หลังจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 สังคมไทยได้หันมาให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของคนในชุมชนมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เปิดโอกาสให้ครอบครัวและชุมชนมีโอกาสในการเป็นทั้งผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของตนเองมากขึ้นโดยรูปแบบการเรียนรู้ที่มักเกิดขึ้นในชุมชนมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ (สีลาภรณ์ นาคทรพรพ, 2539, 61-64)

1. มีลักษณะเป็นกระบวนการกลุ่ม การเรียนรู้ของแต่ละบุคคลจะเกิดขึ้นในกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ปัญหา และหาข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน กระบวนการกลุ่มนี้เป็นการยอมรับความเท่าเทียมกันของคนในกลุ่มที่มาเรียนรู้ด้วยกัน ก่อให้เกิดพลังของสติปัญญาที่ได้จากการระดมสมอง และทำให้สามารถหาทางออกที่ดีที่สุดและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้ นอกจากนี้ คนที่มาเรียนรู้ร่วมกันเป็นคนในชุมชน ย่อมเป็นผู้ที่รู้ดีที่สุดเกี่ยวกับปัญหาของตนเองและชุมชน รวมทั้งได้มีประสบการณ์ของ

การทดลองทางเลือกการแก้ปัญหาต่าง ๆ มาแล้วในชีวิตจริง การพูดคุยถกเถียงของคนในชุมชนจึงเป็นการนำเอาประสบการณ์จริงมาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อหาทางแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

การเรียนรู้ผ่านกระบวนการกลุ่มของชุมชนนี้ เป็นกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณสมบัติที่พึงประสงค์หลายประการ ได้แก่

1.1 การยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น และการยอมรับมติของที่ประชุม อันเป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง

1.2 การรู้จักผ่อนปรน รู้จักประนีประนอมต่อกันและกันในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ โดยสันติวิธี ซึ่งรวมถึงการรู้จักให้อภัย มีเมตตา และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

1.3 ความมีวินัยและความรับผิดชอบต่อกันในการร่วมให้ข้อคิดเห็น และร่วมดำเนินการตามที่กลุ่มตกลงกัน

1.4 ความสามัคคี รู้จักการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ เน้นความร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน

2. เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง การเรียนของชุมชนเป็นเรื่องของความพยายามที่จะหาทางแก้ปัญหาในชีวิตจริง พลวัตการเรียนรู้จึงเกิดขึ้นจากการได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา และหาแนวทางแก้ไข เมื่อได้แนวทางแก้ไขแล้วสมาชิกในชุมชนก็จะนำกลับไปลงมือปฏิบัติ ซึ่งอาจเป็นการกระทำของบุคคลหรือของกลุ่มก็ได้ เมื่อได้ทดลองทำตามแนวทางที่ได้ตกลงกันไว้ในกลุ่มแล้ว ผลที่ได้รับเป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไรเกิดขึ้น ก็นำกลับมาทบทวนวิเคราะห์ร่วมกับกลุ่มเพื่อหาทางแก้ไขต่อไป การเรียนรู้ของชุมชนจึงเป็นกระบวนการคิด-ทำ-ทบทวนวิเคราะห์-ทำ (plan-do-check-act) ที่หมุนวนกันไป และส่งผลต่อการยกระดับสติปัญญาของสมาชิกในกลุ่มและชุมชน

3. เป็นการเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง และเป็นการเรียนรู้เพื่อพยายามแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจริง การเรียนรู้ของชุมชนจึงมิได้มีความหมายเพียงยกระดับสติปัญญาของคนในชุมชน แต่ยังหมายถึงการช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต อันเป็นผลที่คนในชุมชนสามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้ เมื่อชุมชนสามารถช่วยกันแก้ปัญหาของตนเองได้ ความมั่นใจในศักยภาพของตนเองก็สูงขึ้น และกล้าที่จะริเริ่มคิดค้นหาทางเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น นอกจากนี้การเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง เป็นการเรียนรู้จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวที่ผู้เรียนรู้อยู่แล้ว การทำความเข้าใจสถานการณ์ที่ผู้เรียนรู้จักอยู่แล้ว ย่อมง่ายและเอื้อต่อการพัฒนาความคิดของผู้เรียนเกี่ยวกับเรื่องนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการที่ผู้เรียนเรียนจากเรื่องที่ไกลตัวหรือไม่รู้จัก

4. เป็นการเรียนรู้และทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นเครือข่าย โดยเครือข่ายมักเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ในแนวราบมากกว่าในแนวตั้ง และมีลักษณะค่อนข้างหลวม ความเชื่อมโยงระหว่างคนที่เข้ามาสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายนี้ คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกัน การแลกเปลี่ยนความคิดและ/หรือทรัพยากรระหว่างกันตามความสมัครใจ มีการช่วยเหลือกัน มีการติดต่อสื่อสารถึงกันสม่ำเสมอ ไม่มีการบังคับบัญชาสั่งการ ไม่มีโครงสร้างอำนาจ จุดร่วมของคนหรือชุมชนที่เข้ามาเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย มักจะได้แก่ การมีแนวคิดคล้ายกัน การมีความสนใจหรือทำงานในเรื่องประเภทเดียวกัน โดยนัยนี้เครือข่ายในแต่ละชุมชน คือ กลุ่มคนที่เข้ามาด้วยกันเรียนรู้และร่วมกันทำงานโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันนั่นเอง

แนวทางการจัดการเรียนรู้ในชุมชน

แนวทางการจัดการเรียนรู้ในชุมชนเริ่มต้นจากวงจรการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน คือ ร่วมคน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน และร่วมรับผลจากการกระทำ หากวงจรแห่งการเรียนรู้ของชุมชนใด หมุนเร็วหรือมีพลวัตสูง แสดงว่าชุมชนนั้นมีพลังการเรียนรู้สูง โดยรายละเอียดมีดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543, 9-13)

1. ร่วมคน หมายถึง การรวมเป็นกลุ่มและการเชื่อมต่อองค์กรเป็นเครือข่าย มีวัตถุประสงค์เพื่อรวมพลังใจ เป็นการเสริมใจซึ่งกันและกัน และทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น เกิดความรัก ความสามัคคี และความเอื้ออาทร ถ้าองค์กรชุมชนที่มีสมาชิกหลากหลายทั้งเพศ วัย และอาชีพ ได้พบปะกันอย่างต่อเนื่อง องค์กรชุมชนนั้นย่อมมีความเข้มแข็ง วิธีที่ได้รับความนิยมได้แก่ การจัดเวทีที่เรียกว่า เวทีชาวบ้านหรือเวทีประชาคม เป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมแล้วนำประเด็นที่ชุมชนให้ความสนใจมาเป็นเครื่องมือในการรวมคน

2. ร่วมคิด มีวัตถุประสงค์เพื่อระดมพลังความคิดให้รู้แจ้ง โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมสมองและสร้างความเข้าใจร่วมกัน รวมทั้งปรับกระบวนการทัศน์ สร้างวิสัยทัศน์ร่วม แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ วิเคราะห์ปัญหาและโอกาสอย่างรอบด้าน จัดลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดแนวทางวิธีการแก้ปัญหา และแผนงานในการแก้ปัญหา

3. ร่วมทำ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวมพลังการจัดการตามแผนงานที่กำหนดโดยใช้หลักสหกรณ์ เป็นการฝึกฝนจากการทดลองทำ และการปฏิบัติในพื้นที่จริง กิจกรรมจริง สถานการณ์จริง ประกอบกับการใช้หลักการ ทฤษฎี เทคโนโลยี และระบบการบริหารจัดการที่ดีมาสร้างความเชื่อมโยงกัน ซึ่งการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของภาคีการพัฒนาต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ย่อมทำให้การใช้ทรัพยากรมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด

4. ร่วมสรุปบทเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างพลังภูมิปัญญา โดยเริ่มต้นจากการประเมินตนเอง ประเมินผลงานเวทีกลุ่มและเครือข่าย ทำให้เกิดการเชื่อมต่อกันขององค์ความรู้และประสบการณ์ นำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ขององค์กร จากนั้นเผยแพร่องค์ความรู้ผ่านสื่อไปสู่องค์กรชุมชนอื่น ๆ

5. ร่วมรับผลจากการกระทำ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างพลังมิติโดยการยกย่องชื่นชม และให้กำลังใจคนที่เสียสละและทำงานให้กับชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุขจากการทำงานร่วมกัน ส่วนผลจากการกระทำอาจได้รับในมิติที่แตกต่างกัน เช่น สมาชิกองค์กรชุมชนได้รับผลทางด้านเศรษฐกิจ นักเรียนได้เรียนรู้วิถีคิดและการทำงานเป็นทีม ส่วนครูได้เรียนรู้ศักยภาพของท้องถิ่นซึ่งนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการปฏิรูปการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งแนวทางในการจัดการเรียนรู้ในชุมชนสรุปเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

ตาราง 1 แนวทางในการจัดการเรียนรู้ในชุมชน

ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	แนวคิด	วิธีการ/เทคนิค
ร่วมคน	พลังกลุ่ม, พลังใจ พลังเอื้ออาทร การรวมกลุ่มเป็นการรวมใจ	<ul style="list-style-type: none"> - เสริมใจซึ่งกันและกัน - ความสนใจร่วมกัน - วัตถุประสงค์ร่วมกัน - ระดมทุนทางสังคม - หลากหลายสาขาอาชีพ - พบปะกันอย่างต่อเนื่อง 	<ul style="list-style-type: none"> - เวที/กิจกรรม - พิธีกรรมและประเพณี - ปัญหาและความต้องการ - อาสาสมัคร - ดนตรีพื้นบ้าน
ร่วมคิด	พลังความคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> - เสริมความรู้สร้างปัญญา - เชื่อมต่อประสบการณ์ - มองปัญหาและโอกาส (ทางเลือก) รอบด้าน - สร้างทางเลือกเพื่อการแก้ปัญหา - กำหนดแนวทางวิธีการแผนงานแก้ปัญหา/พัฒนา 	<ul style="list-style-type: none"> - ระดมสมอง - แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน - ปรับวิธีคิด - การสร้างกลุ่ม/เครือข่าย - สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันของชุมชน
ร่วมทำ	พลังการจัดการ ชุมชนร่วมกันบริหารจัดการ โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่	<ul style="list-style-type: none"> - ระบบบริหารจัดการ - เชื่อมโยงพื้นที่ - กิจกรรม สถานการณ์ - หลักการ ทฤษฎี เทคโนโลยี และระบบจัดการ 	<ul style="list-style-type: none"> - หลักสหกรณ์ - ทดลองปฏิบัติ - แบ่งบทบาทหน้าที่ - ความรับผิดชอบ

ตาราง 1 (ต่อ)

ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	แนวคิด	วิธีการ/เทคนิค
ร่วมสรุป บทเรียน	พลังภูมิปัญญา การเชื่อมโยงความคิดและ ประสบการณ์ของคนในชุมชน	- สร้างองค์ความรู้ใหม่ - การนำองค์ความรู้ใหม่ไปใช้ โดยอัตโนมัติ	- ประเมินตนเอง - ประเมินงาน - ปรับใช้ - จัดทำเอกสารเผยแพร่
ร่วมรับผล จาก การกระทำ	พลังปิติ สุขที่เป็นผู้ให้และผู้รับ อย่างสมดุล	- มีความสุขจากการทำงาน - ขยายเครือข่าย ขยายจำนวน สมาชิก	- ยกย่อง / ชื่นชม - ให้กำลังใจ

แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือ

พจนานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของความร่วมมือ (Cooperation) คือ การร่วมมือสหการ เป็นรูปแบบของการกระทำระหว่างกันทางสังคม ที่บุคคลและกลุ่มร่วมกิจกรรมหรือทำงานร่วมกัน หรือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในวิถีทางที่ค่อนข้างมีระเบียบ เพื่อเป็นการส่งเสริมจุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน และในวิถีทางเช่นนั้น ความสำเร็จของฝ่ายหนึ่งในการกระทำระหว่างกันมีมากเท่าใด ก็ย่อมเป็นความสำเร็จของฝ่ายอื่น ๆ ที่ร่วมกันมากขึ้นเท่านั้น (พจนานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา, 86 อ้างถึงใน ประเทือง พลายนโถ, 2544, 9)

แมคคอร์ด (McCord, 1986, 2 อ้างถึงใน จริยวัตร คมพยัคฆ์, 2532, 43) ได้ให้ความหมายของความร่วมมือว่าเป็นการยินยอมที่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์หรือข้อเสนอแนะให้ปฏิบัติในการเสนอแนะแต่ละครั้ง ผู้เสนอแนะอาจใช้วิธีการบังคับ และผู้รับอาจปฏิเสธได้

เวบสเตอร์ (Webster, 1970, 170 อ้างถึงใน จริยวัตร คมพยัคฆ์, 2532, 43) ได้ให้ความหมายของความร่วมมือว่า เป็นปฏิกริยาหรือกระบวนการยินยอมต่อความต้องการ การเรียกร้อง ข้อเสนอหรือการบังคับของผู้อื่น

ความร่วมมือ (Cooperation) ในความหมายของ มัย สุขเยี่ยม (2537, 17-18) คือ การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึง การกระทำของบุคคลที่อยู่ร่วมกันที่มีผลต่อกันโดยการติดต่อ ซึ่งเป็นการติดต่อกันระหว่างบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม กลุ่มต่อกลุ่ม การติดต่อเกี่ยวข้อง เพื่อก่อให้เกิดการถ่ายทอดแนวความคิด การเรียนรู้ การเลียนแบบ การเชื่อฟัง การกระทำร่วมกัน และรวมพลังทั้งหมดเพื่อร่วมกัน ความร่วมมือมีลักษณะดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ	
ห้องสมุดงานวิจัย	
วันที่.....	3 พ.ค. 2555
เลขทะเบียน.....	245405
เลขเรียกหนังสือ.....	

1. แบบเสียไม่ได้ คือ วิธีนี้ไม่ออกความคิดเห็นหรืออย่าไรก็ตามไปอย่างนั้น
2. แบบอัตโนมัติ คือ เป็นการทำงานตามลำพังทำตามแนวคิดเห็นของตน แล้วนำผลงานมาร่วมกับคนอื่น
3. แบบความพอใจ คือ จะทำงานหรือให้ความร่วมมือ เมื่อมีความพอใจในงานนั้น
4. แบบตามหน้าที่ คือ ทำงานที่ได้รับมอบหมายไม่ปฏิบัติตามนอกเหนือจากหน้าที่
5. แบบรวมพลัง คือ เป็นการร่วมมือในระยะสั้นเพื่อหวังผลงานเฉพาะหน้า
6. แบบช่วยเหลือ คือ การร่วมมือแบบมีเจตนาแอบแฝงไปในทางที่ดีหรือไม่ดี ขึ้นอยู่กับลักษณะบุคคลหรือเหตุการณ์

7. แบบความสามารถ คือ เป็นการร่วมมือในกรณีที่ต้องอาศัยความสามารถหรือความชำนาญเป็นพิเศษ เป็นการปฏิบัติที่ต้องอาศัยการยกย่องนับถือซึ่งกันและกัน
8. แบบสภาพผู้นำ คือ เป็นการร่วมมือเพื่อให้ทุกคนรู้จักทำงานในระยะต่อไปให้ดีขึ้น
9. แบบประชาธิปไตย คือ เป็นการร่วมมือที่ยึดหลักความสำคัญ ของแต่ละบุคคลมาทำงานด้วยกัน ทุกคนที่ทำงานมีความคิดความเจริญงอกงามรู้จักปรับตัวให้มีความสุข ความมั่นคงได้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2543, 194-195) ได้ให้ความหมายของความร่วมมือ คือ เป็นลักษณะของสถานการณ์ที่แต่ละคนมีส่วนที่จะจดจำได้ เป็นการทำงานเพื่อไปสู่จุดหมายที่ต่างก็ยอมรับกันอยู่แล้ว โดยที่จุดมุ่งหมายของผู้ร่วมมืออาจไม่ต้องเหมือนกันแต่การร่วมมือกันเพื่อไปให้ถึงจุดหมายร่วมกัน เป็นความพอใจของสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งต่างก็พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความร่วมมือเกิดขึ้นได้เมื่อเรามีส่วนเกี่ยวข้องกับบทบาทการทำงานที่จะทำให้งานลุล่วงไปด้วยดี ความร่วมมือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ในระดับทั่ว ๆ ไป ทุกระดับซึ่งจะพบได้ในชีวิตประจำวัน เป็นเหตุการณ์ที่ต่างฝ่ายต่างร่วมมือกันเป็นการยอมรับและเชื่อถือซึ่งกันและกัน ความร่วมมือจะเกิดขึ้นได้เมื่อสมาชิกทุกคนรู้วัตถุประสงค์ของกลุ่ม การทำงานร่วมกัน แบ่งหน้าที่ทำกันตามความสามารถ มีการติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ

ความร่วมมือในการทำงานมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ความสามารถในการทำงาน มีประสบการณ์ในงานที่ทำและสามารถทำงานได้
2. มีความเต็มใจที่จะทำงานเสียสละเวลาอุทิศความรู้ความสามารถเพื่องาน ซึ่งย่อมดีกว่าการฝืนใจทำความร่วมมือกันในการทำงานเพื่อแก้ปัญหา

ความร่วมมือจะมีขึ้นเมื่อมีการทำงานเป็นลักษณะเป็นกลุ่ม กลุ่มจะส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือโดยยึดถือแนวปฏิบัติ ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมให้สมาชิกในกลุ่มทำ ควรเต็มที่ผลสำเร็จของส่วนรวมร่วมกันมากกว่า การเห็นความสำคัญของแต่ละคน
2. ความร่วมมือโดยการมอบความไว้วางใจให้สมาชิกกลุ่ม เป็นการสร้างความภูมิใจให้แก่สมาชิกกลุ่ม
3. การทำงานร่วมกันด้วยความตั้งใจจริง มีการปรับทุกข์และปรึกษาร่วมกันช่วยกัน แก้ไข สมาชิกในกลุ่มต่างรับรู้ความเป็นไปของกลุ่ม
4. การเอื้อเฟื้อกัน ช่วยเหลือเมื่อสมาชิกคนใดคนหนึ่งเดือดร้อนเป็นการเกิดความรักใคร่ เห็นใจกัน
5. มีความไวต่อการรับรู้ความรู้สึกของกันและกัน รับรู้และสัมผัสความรู้สึกต่าง ๆ ของกัน และปฏิบัติได้ถูกต้องสอดคล้องกับวาระและโอกาส

สิทธิโชค วรานุสันติกุล (2546, 305) ได้ให้ความหมายของความร่วมมือ (cooperation) คือ “การที่คนทำงานร่วมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อบรรลุเป้าหมายซึ่งอาจจะเป้าหมายร่วมกัน ของคนที่ทำงานด้วยกันนั้น หรือเพื่อบรรลุเป้าหมายของแต่ละคนซึ่งไม่เหมือนกัน ปรัชญาการณื เช่นนี้อาจจะเรียกว่าเป็นการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างผู้ทำงานร่วมกันก็ได้”

ลักษณะของความร่วมมือ

Norman Uphoff (Uphoff, 1993 อ้างถึงใน ประวิทย์ เรืองจรัส, 2544, 15) สรุปไว้ว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนมีลักษณะและผลของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1. พื้นฐานของการเข้ามามีส่วนร่วม ลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมที่มาจากแรงจูงใจภายใน จะเป็นแรงหนุน หรือช่วยให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนการมีส่วนร่วมที่มาจากปัจจัยภายนอกโดยอาศัยอำนาจบารมี หรือแรงบีบบังคับจากผู้มีอำนาจ ความเกรงใจ หรืออิทธิพลของผู้มีอำนาจนอกชุมชนเองจึงจะสามารถกระทำได้สำเร็จ แต่ก็ไม่มีผลผูกพันทางใจ ความยั่งยืน ต่อเนื่องของกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ก็จะลดลง
2. รูปแบบของการเข้ามามีส่วนร่วม การเข้าร่วมของประชาชนนั้น เป็นการเข้าร่วมโดยผ่าน องค์การจัดตั้งของประชาชนเอง โดยเฉพาะกิจกรรมที่คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับของประชาชน สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมโดยผ่านกลุ่มตัวแทนกลุ่ม เช่น กรรมการหมู่บ้าน การเข้าร่วมของประชาชนจะอยู่ในลักษณะผู้ให้การสนับสนุน และให้ความร่วมมือ

3. ขอบเขตของการมีส่วนร่วม การใช้เวลาเข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ จะใช้เวลาไม่น้อยต่างกัน ความถี่ห่างของจำนวนครั้งที่เข้าร่วม ความสม่ำเสมอและฤดูกาลที่เหมาะสม ช่วงเวลาที่ใช้ในกิจกรรมแต่ละครั้ง

4. ผลของการเข้าร่วม ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนทำให้เกิดการรวมพลังที่จะสร้างอำนาจต่อรองให้ชุมชนมีศักยภาพ เป็นตัวของตัวเอง สร้างปฏิสัมพันธ์อันดี มีความสามัคคีในมวลสมาชิกของชุมชน

ส่วน บัณฑิต อ่อนดำ และคณะ (2537 อ้างถึงใน ประวิทย์ เรื่องจำรัส, 2544, 15-16) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการพัฒนา ซึ่งเป็นการวัดเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนา หรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย เป็นการประเมินผลก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอด

กระบวนการ (วิธีการ) ความร่วมมือ

สุวรรณา บัวพันธ์ (2543, 57-58) อภิปรายถึงกระบวนการมีส่วนร่วมสรุปได้ว่ามีจุดประสงค์ 2 อย่างที่มีผลต่อความร่วมมือ หนึ่งใน คือ ความร่วมมือที่ถูกมองเหมือนเป็นกุญแจในการรวบรวมทรัพยากรมนุษย์ ในแง่ของการกระตุ้นการพัฒนาซึ่งจะเกี่ยวข้องกับความสำเร็จ กล่าวคือ

ถ้าสามารถรวบรวมประชาชนให้เข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ ความสำเร็จก็จะเป็นไปได้มากขึ้น เพราะประชาชนจะมีโอกาสร่วมพิจารณาและรู้ถึงความต้องการพื้นฐาน สิ่งที่สำคัญของการนี้คือ ทำอย่างไรที่จะชักชวนให้ประชาชนหันมาร่วมมือกันอย่างผู้ประสานงานด้านการผลิต และการเตรียมอุปกรณ์ และการปฏิบัติขั้นพื้นฐานโดยมีภาครัฐบาลเป็นผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลัง อีกด้านหนึ่ง คือ ความมีอิสระในความร่วมมือ ซึ่งผ่านกระบวนการตัดสินใจที่นำไปสู่ความสำเร็จในการรวมพลัง และการควบคุมทรัพยากร สำหรับแนวคิดนี้กระบวนการมีส่วนร่วมเปรียบเสมือน ขั้นตอนที่ประชาชนได้ค้นหาเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อการเพิ่มความสำเร็จต่อการบริหารทรัพยากร ซึ่งมีส่วนช่วยให้เขาได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้

องค์ประกอบที่ทำให้การมีส่วนร่วมมีประสิทธิภาพ ได้แก่

1. ร่วมในกระบวนการทำงานพัฒนาของโครงการ
2. มีการแยกแยะกลุ่มคนจนและกลุ่มที่มีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจแตกต่างกัน
3. การระดมความคิดเห็นจากประชาชนแบบล่างขึ้นบน
4. ใช้หลักการพึ่งตนเองแทนการพึ่งพา
5. ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาโดยใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน
6. กิจกรรมในโครงการพัฒนา มีการควบคุมโดยกลุ่ม

การ์ดอน (Gordon, 1996, 271) ได้ให้ความหมายความร่วมมือว่า เป็นความร่วมมือที่เน้นในการแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดความพอใจสูงสุดด้วยกันทั้งสองฝ่าย ความร่วมมือจะประสบความสำเร็จ เมื่อถือว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เป็นธรรมดาต้องแสดงให้เห็นความซื่อสัตย์ และไว้วางใจต่อผู้ร่วมงาน และพยายามกระตุ้นความรู้สึก เจตคติของผู้ร่วมงานถึงความสำคัญของสิทธิและความร่วมมือของผู้ร่วมงาน และให้ผู้ร่วมงานได้เรียนรู้และใช้ข้อมูลอย่างกว้างขวาง เพื่อที่จะนำไปสู่ข้อยุติร่วมกัน

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

การพัฒนาประเทศนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ปี 2525 ได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพัฒนาประเทศใหม่ โดยหันมาเน้นการพัฒนาบทบาทประชาชน โดยมีการเร่งรัดพัฒนาบทบาทของประชาชน เพราะความล้มเหลวหรือความสำเร็จในการพัฒนานั้นขึ้นอยู่กับความร่วมมืออันเป็นหลักสำคัญ แต่สิ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาให้เกิดผลสำเร็จนั้นก็คือ เวลา เนื่องจากแนวทางการพัฒนาที่ผ่านมาเป็นวัฒนธรรมเก่า ๆ ยังติดอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของชุมชนในท้องถิ่นยังฝังรากลึกอยู่อย่างมากในจิตใจของการดำรงชีวิตทำให้การพัฒนาให้มี

การมีส่วนร่วมนั้นเป็นเรื่องยากและลำบากพอสมควร แต่ถ้าสามารถปรับเปลี่ยนหรือทำได้แล้วจะส่งผลให้การพัฒนาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง จะประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพที่หาค่ามิได้ในการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาที่ออกจากพลังความเชื่อมั่นศรัทธาของชุมชนเอง อันนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น โดยมีคุณประโยชน์ของการมีส่วนร่วมดังนี้

1. ประชาชนตระหนักในปัญหาของตนเอง และตระหนักที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาตน
2. ประชาชนมีโอกาสใช้ความสามารถของตนเองที่มีอยู่ในรูปของความคิด การตัดสินใจ และการกระทำได้อย่างเต็มที่
3. เป็นการระดมทรัพยากรมนุษย์มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน
4. ประชาชนมีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของ ทำให้การพัฒนามีความมั่นคงถาวรและประหยัด
5. เป็นขบวนการพัฒนาความสามารถและพลังประชาชนในการพึ่งพาตนเอง
6. เป็นการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย
7. ประชาชนรับผิดชอบและมีอำนาจสูงสุดในการพัฒนาชุมชนของตนเอง
8. เป็นการแสดงออกถึงความเคารพนับถือ เชื่อใจ ไว้วางใจ รัก และศรัทธาในประชาชนว่ามี ความรู้ความสามารถ

ธรรมรส โชติคุณุช (2540, 230) ได้กล่าวถึงประโยชน์การมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ย่อมเกิดการพึ่งตนเองได้ในที่สุด เนื่องจากเกิดการเรียนรู้การแก้ปัญหา และสร้างความเจริญให้กับชุมชนหรือหมู่บ้านของตนผ่านกิจกรรมกระบวนการทำงานตามโครงการ
2. การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เป็นการสะท้อนถึงความจริงใจของรัฐที่มีต่อการสนับสนุนให้ประชาชนมีเสรีภาพในการตัดสินใจและกำหนดชะตากรรมท้องถิ่นตน
3. เป็นช่องทางสะท้อนปัญหาความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่นได้ถูกต้องตรงประเด็น
4. เป็นการสร้างฉันทามติร่วมกันซึ่งจะก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ
5. เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคล เพราะในกระบวนการมีส่วนร่วมย่อมจะต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้และข้อคิดเห็นระหว่างกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นเสมือนเวทีในการเรียนรู้ที่มีประโยชน์อย่างมาก
6. เป็นการสนับสนุนการพัฒนาความรักท้องถิ่นและความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นในพฤติกรรมของประชาชนในท้องถิ่น

7. ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงาน อันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาที่ช่วยแบ่งของรัฐที่ตอบสนองการพัฒนาตามแผนพัฒนาประเทศ โดยผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชน

นวนลน้อย ตีรวิรัตน์ และคณะ (2545, 380-385) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่าโดยทั่วไปแล้วการมีส่วนร่วมเป็นการดำเนินการอย่างมีขั้นตอนต่อเนื่องซึ่งก่อให้เกิดผลผลิตและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยการมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ ดังนี้

1. เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ กระบวนการปรึกษาหารือเป็นการช่วยให้เกิดความกระจ่างในวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการนั้น ๆ ได้อยู่เสมอซึ่งสาธารณชนสามารถที่จะผลักดันให้เกิดการทบทวนข้อที่ปิดบังอยู่ อาจจะไม่ให้เห็นถึงทางออกที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งบ่อยครั้งที่การมีส่วนร่วมของประชาชนตามกระบวนการก่อให้เกิดการพิจารณาถึงทางเลือกใหม่แทนวิธีการที่ได้เคยใช้กันมาในอดีตสาธารณชนมักจะมีข้อมูลที่สำคัญซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างในการที่จะไปสู่การตัดสินใจ ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างโครงการที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ

2. ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลาโดยทั่วไปกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเต็มรูปแบบจะเสียค่าใช้จ่ายสูงและเวลามาก แต่ในทางปฏิบัติแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนมาตั้งแต่เริ่มแรกจะสามารถที่จะประหยัดเวลา และลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของประชาชนได้ การตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งอาจจะดูว่าสิ้นเปลืองและเสียเวลาที่จะตัดสินใจได้ แต่ว่าเมื่อตัดสินใจแล้ว และเมื่อนำมาสู่การปฏิบัติอาจจะเป็นวิธีการที่ประหยัดกว่าการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำไปอย่างรวดเร็ว และดูเหมือนจะไม่สิ้นเปลืองอาจจะเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าถ้าการตัดสินใจนั้น ไม่ได้ทำให้เกิดข้อตกลงระหว่างกลุ่มหรือความเห็นชอบในกลุ่มต่าง ๆ ที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องได้ แต่กลับนำไปสู่ความขัดแย้งของประชาชนอย่างต่อเนื่องมากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถเกิดผลในการการยอมรับอย่างสูงสุดต่อการตัดสินใจโดยกลุ่มซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียในการตัดสินใจนั้น ๆ วิธีการนี้จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติทำให้เกิดการประหยัดค่าใช้จ่ายโดยทั่วไปจะแพงกว่าค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดทำ หรือดำเนินการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในระยะต้น

3. การสร้างฉันทามติการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถที่จะสร้างข้อตกลงที่มั่นคงและยืนยาว และการยอมรับระหว่างกลุ่มซึ่งก่อนหน้านี้อาจจะมีความเห็นขัดแย้งกันการมีส่วนร่วมนี้ยังก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างคู่กรณีลดความขัดแย้งทางการเมืองและก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ

4. ความสำเร็จและผลในการปฏิบัติของโครงการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้ประชาชนมีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้น และครั้งหนึ่งเมื่อได้ร่วมตัดสินใจแล้ว ประชาชนก็ย่อมต้องการที่จะเห็นสิ่งนั้นนำไปปฏิบัติได้ไม่เพียงแต่จะมีความสนับสนุนทางการเมืองต่อการนำไปปฏิบัติได้ไม่เพียงแต่จะมีความสนับสนุนทางการเมืองต่อการนำไปปฏิบัติแต่กลุ่มและปัจเจกชนอาจรู้สึกกระตือรือร้นในการที่จะช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

5. การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าหรือหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่รุนแรง ความขัดแย้งในการดำเนินงานอาจนำไปสู่การปฏิบัติที่ขี้ขลาดที่จะแก้ไข กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดโอกาสที่คู่กรณีจะแสดงความต้องการของกลุ่มและความห่วงกังวลที่ปราศจากความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์การมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่อาจที่จะลดหรือจำกัดความขัดแย้งในทุก ๆ กรณีได้

6. ความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม โดยทั่วไปแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นวิธีที่จะนำไปสู่ความชอบธรรมและดำรงอยู่ของความชอบธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการตัดสินใจก่อให้เกิดความขัดแย้ง ก็คือ จะต้องใช้กระบวนการตัดสินใจซึ่งโปร่งใสและน่าเชื่อถือต่อสาธารณชนและซึ่งให้สาธารณชนมีส่วนร่วมโครงการมีส่วนร่วมของประชาชน ยังก่อให้เกิดความเข้าใจถึงเหตุผลที่นำไปสู่การตัดสินใจนั้น ๆ

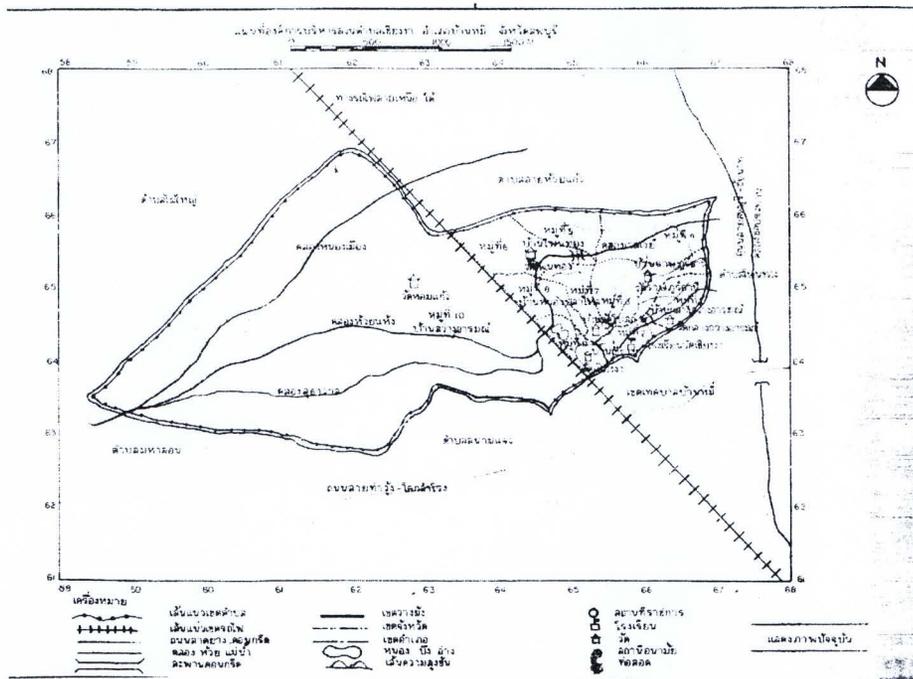
สுகล วงษ์กาฬสินธุ์ (2549, 95) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนไว้ดังนี้

1. ช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้นเนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงปัญหาและความต้องการของประชาชน
2. ประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้น
3. การดำเนินโครงการจะราบรื่น ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น
4. โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้น และมีการระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนามากขึ้น
5. จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น

จากการศึกษาถึงทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือดังกล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการให้ความร่วมมือ (Cooperation) หมายถึง การให้ความสนใจร่วมกระทำต่อกัน พร้อมใจช่วยกัน คือ ช่วยกันทำกิจการร่วมกันอย่างพร้อมเพรียง โดยมีบุคคลในชุมชนซึ่งทำงานช่วยเหลือกันและกันด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกัน ซึ่งการสร้างเสริมชุมชนสุวิถีพอเพียงของประชาชนตำบลเชียงงา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชน

ข้อมูลทั่วไปของ ตำบลเชียงงา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

ตำบลเชียงงาตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของที่ว่าการอำเภอบ้านหมี่ ห่างจากที่ว่าการอำเภอ บ้านหมี่ประมาณ 1,000 เมตร ทิศเหนือติดต่อกับพื้นที่ตำบลสายห้วยแก้วและตำบลไผ่ใหญ่ ทิศใต้ ติดต่อกับพื้นที่ตำบลสนามแจงและเขตเทศบาล ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลโพนทอง ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลสนามแจงและตำบลมหาสอน ตำบลเชียงงามีพื้นที่ทั้งหมด 10,030 ไร่ 17.46 ตารางกิโลเมตร แบ่งออกเป็นพื้นที่ทำการเกษตร 8,380 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย 1,650 ไร่

ภาพ 2 แผนที่ตำบลเชียงงา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงงา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

ภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มเหมาะกับการทำการเกษตร มีคลองจำนวน 4 สาย คือ คลองห้วยแก้ว คลองเวสเวย์ คลองสุธาवास และคลองหนองเมือง มีจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 10 หมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านกลางสว่างอารมณ์ หมู่ที่ 2 บ้านวัดโบสถ์ หมู่ที่ 3 บ้านราษฎร์ธานี หมู่ที่ 4 บ้านราษฎร์ธานี หมู่ที่ 5 บ้านโพนทอง หมู่ที่ 6 บ้านโพนทอง หมู่ที่ 7 บ้านวัดโบสถ์ หมู่ที่ 8 บ้านหนองปลาไหล หมู่ที่ 9 บ้านเชียงงา หมู่ที่ 10 บ้านสว่างอารมณ์ มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 3,457 คน แยกเป็นชาย 1,637 คน หญิง 1,820 คน 977 ครัวเรือน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 198 คน ต่อตารางกิโลเมตร อาชีพของประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา อาชีพเสริม ได้แก่

การค้าขาย และรับจ้าง สภาพชุมชนอยู่รวมตัวกันเป็นกลุ่มอย่างหนาแน่นคล้ายชุมชนในเขตเมือง มีบริการสาธารณะต่าง ๆ ถึงหมู่บ้าน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา ทำให้การดำเนินชีวิตของประชาชน มีความสะดวกโดยเฉพาะการคมนาคมขนส่ง การดำเนินชีวิตประจำวัน การอุปโภคบริโภค และการติดต่อกับหน่วยงานราชการ เนื่องจากพื้นที่อยู่ใกล้กับอำเภอบ้านหมี่ และตลาดบ้านหมี่ ในเขตพื้นที่ตำบลเชียงงามีโรงเรียนี่ชำวจำนวน 2 แห่ง โรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง คือ โรงเรียนอนุบาลบ้านหมี่ ศูนย์เด็กเล็ก 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน/ห้องสมุดประชาชน 7 แห่ง วัด/สำนักสงฆ์ 5 แห่ง ภายในพื้นที่ตำบลเชียงงาไม่มีถนนหลวงหมายเลขใดตัดผ่าน มีเพียงถนนในหมู่บ้านที่ใช้ในการเดินทาง ไฟฟ้าเข้าถึงทุกหมู่บ้าน จำนวนประชากรที่ใช้ไฟฟ้าทั้งหมด 3,447 คน หรือ 628 ครัวเรือน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประพันธ์ ตรีบุบผา (2539, 23) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (หมู่บ้าน อพป.) ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย อายุ เพศ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม การได้รับข่าวสาร และมีประสบการณ์ในการฝึกอบรมด้านอาชญากรรมมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

มานพ วงศ์ประเสริฐ (2541, 37) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ศึกษาเฉพาะกรณีตำรวจนครบาลดอนเมือง ผลวิจัยพบว่า เพศ อายุ สถานภาพ อาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน การรับข่าวสาร โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และการแจ้งข่าวต่างกัน มีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมต่างกัน

วินัย นุชชา (2543, 29) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้โทษในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรตำบลเป็ริง อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า เพศ อายุ การศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ความรู้ ความเข้าใจ และความคาดหวังในการเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ไม่มีอิทธิพลต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

ฐิติภัทร อุณเวทย์วาณิช (2544, 34) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ใน

หมู่บ้าน จำนวนครั้งในการอบรมเกี่ยวกับยาเสพติด และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสพติด ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง

มานพ ฉวีรักษ์ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษากลยุทธ์ขององค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนศึกษากรณี : องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองศรีไค อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านกลยุทธ์ในการดำเนินงานตามแผนองค์การบริหารส่วนตำบล และกระตุ้นการมีส่วนร่วมการดำเนินงานตามแผนพัฒนา และเพื่อศึกษากลยุทธ์ขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ใช้สร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษานั้นเป็นประชาชนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาตำบล หมู่ที่ 4 บ้านศรีไคออก 95 คน และบุคลากรที่ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองไค 19 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลของการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น และในการสร้างการมีส่วนร่วมตามแผนพัฒนาตำบล สำหรับการศึกษากลยุทธ์ขององค์การบริหารส่วนตำบลในการสร้างแรงจูงใจนั้นพบว่า กลยุทธ์การสร้างแรงจูงใจเป็นกุญแจสำคัญในการส่งเสริมของการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาองค์กรและท้องถิ่นให้เจริญยิ่งขึ้น

ดาบตำรวจ วีพีเกียรติ ทีชะบุตร (2548, 71) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความร่วมมือของเครือข่ายสังคมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนพื้นที่สถานีตำรวจนครบาลพหลโยธิน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเครือข่ายสังคมในชุมชนพื้นที่สถานีตำรวจนครบาลพหลโยธิน มีระดับความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับปานกลาง ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ปัจจัย เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการที่แตกต่างกัน มีความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดไม่แตกต่างกัน ยกเว้นปัจจัยระยะเวลาที่พักอาศัยอยู่ในชุมชน การเป็นสมาชิกกลุ่มชุมชนอย่างเป็นทางการ ประสบการณ์ในการฝึกอบรมและความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดแตกต่างกัน มีความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่แตกต่างกัน

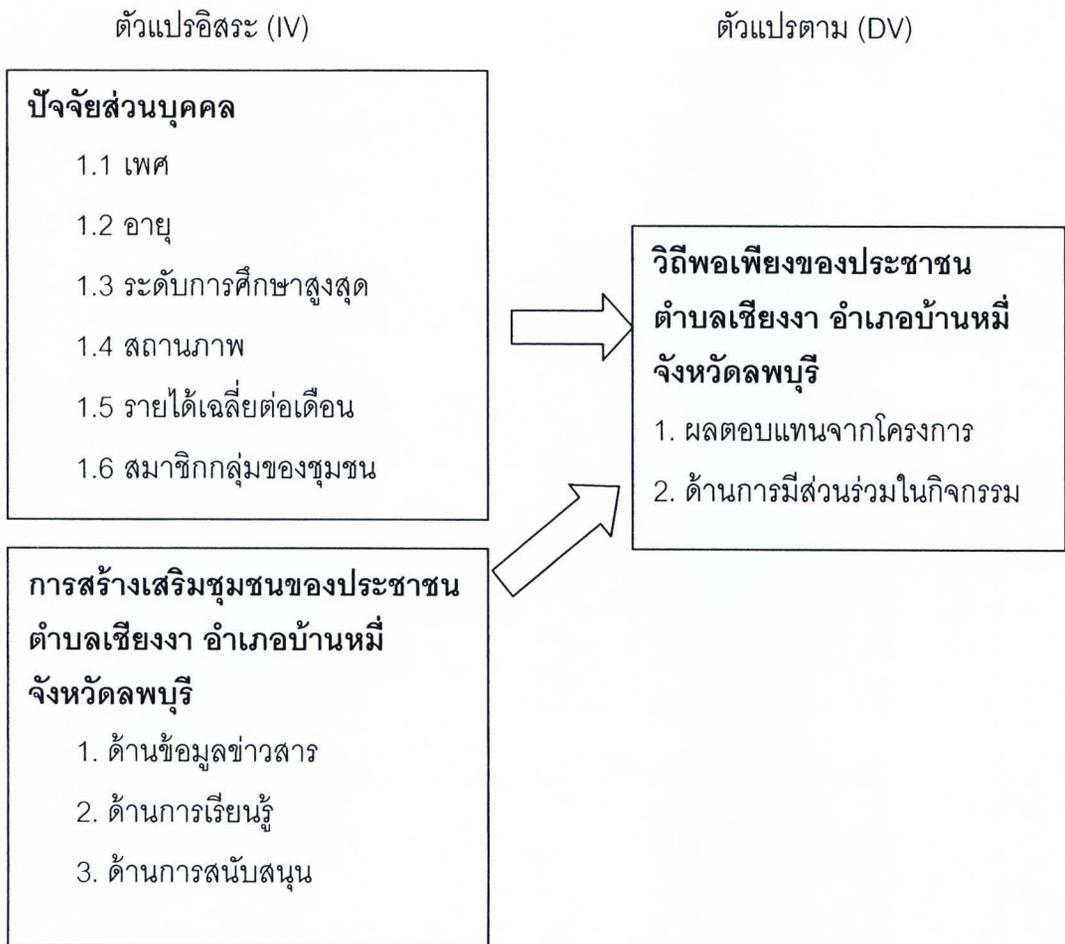
พันจ่าอากาศเอก ธนะรัตน์ คล้ายเปรม (2550) ศึกษาการสร้างเสริมสุขภาพของข้าราชการกองทัพอากาศ พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างเสริมสุขภาพ คือ เพศ

ระดับการศึกษา รายได้ อายุราชการ การเห็นความสำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพ และการรับข่าวสารด้านสุขภาพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อวิถีพหุเพียงของประชาชน ตำบลเชียงงา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยอาศัยหลักการและแนวคิดจากทฤษฎีต่าง ๆ และการประมวลเอกสารและงานวิจัยของนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง นำมาปรับให้สอดคล้องกับวิถีพหุเพียงของประชาชน ตำบลเชียงงา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ซึ่งมีตัวแปรต่าง ๆ มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด สถานภาพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และการเป็นสมาชิกกลุ่มของชุมชน
2. การสร้างเสริมชุมชนของประชาชนตำบลเชียงงา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ประกอบไปด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านการเรียนรู้ และด้านการสนับสนุน

ภาพ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย